

O'ZBEKISTONDA O'QUVCHI- YOSHLARNI KASBGA YO'NALTIRISHDAGI MUAMMO VA YECHIMLAR

Xafizov Azizbek

Andijon viloyati kasbiy ta'lim boshqarmasi bosh mutaxassisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda o'quvchi yoshlarni kasbga yo'naltirish va ularni mehnat bozoriga tayyorlash jarayonidagi asosiy muammolar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ta'lim tizimi va iqtisodiyot o'rtasidagi nomutanosiblik, amaliy ko'nikmalar yetishmasligi hamda kasbiy yo'naltirish tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi asosiy muammolar sifatida o'rganiladi. Shuningdek, maqolada ushbu muammolarni bartaraf etish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar va samarali yechimlar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: kasbga yo'naltirish, ta'lim tizimi, mehnat bozori, kasbiy kompetensiya, amaliy ko'nikma, dual ta'lim, o'quvchi yoshlar, innovatsion yondashuv.

Аннотация: В данной статье научно анализируются основные проблемы процесса профессиональной ориентации и подготовки молодых студентов к рынку труда в Узбекистане. К основным проблемам относятся дисбаланс между системой образования и экономикой, недостаток практических навыков и недостаточное развитие системы профессиональной ориентации. В статье также предлагаются современные подходы и эффективные решения для устранения этих проблем.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, система образования, рынок труда, профессиональная компетентность, практические навыки, дуальное образование, молодые студенты, инновационный подход.

Abstract: This article scientifically analyzes the main problems in the process of vocational guidance and preparation of young students for the labor market in Uzbekistan. The main problems are the imbalance between the education system and

the economy, the lack of practical skills, and the insufficient development of the vocational guidance system. The article also proposes modern approaches and effective solutions to eliminate these problems.

Keywords: *vocational guidance, education system, labor market, professional competence, practical skills, dual education, young students, innovative approach.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida har bir davlatning ijtimoiy-iqtisodiy barqaror rivojlanishi bevosita malakali kadrlar tayyorlash tizimiga bog‘liq hisoblanadi. Ayniqsa, yosh avlodni kasbga yo‘naltirish, ularning qiziqishlari, qobiliyatlari va mehnat bozoridagi real talablar asosida kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish strategik ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda ham ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlarni zamonaviy kasblarga tayyorlash va ularni bandlikka yo‘naltirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

So‘nggi yillarda mamlakatda ta‘lim sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, umumiy o‘rta ta‘lim tizimida kasbga yo‘naltirish ishlarini takomillashtirish, kasb-hunar maktablari va texnikumlar tarmog‘ini kengaytirish, shuningdek, dual ta‘lim tizimini joriy etish orqali nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta‘minlashga katta e‘tibor qaratilmoqda. Biroq ushbu islohotlarga qaramay, o‘quvchi yoshlarni kasbga samarali o‘rgatish jarayonida hali ham bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda.

Jumladan, ta‘lim muassasalari tomonidan berilayotgan bilimlar bilan mehnat bozori talablari o‘rtasida nomutanosiblik mavjudligi, kasbiy yo‘naltirish xizmatlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish imkoniyatlarining cheklanganligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bundan tashqari, ayrim o‘quvchilar o‘z qobiliyat va qiziqishlarini to‘g‘ri aniqlay olmasligi natijasida noto‘g‘ri kasb tanlash holatlari ham kuzatilmoqda.

Shu sababli, yoshlarni kasbga yo‘naltirish tizimini ilmiy asosda takomillashtirish, ta‘lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan

foydalanish hamda ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan O'zbekistonda o'quvchi yoshlarni kasbga o'rgatish jarayonidagi mavjud muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan yechimlar ishlab chiqiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot O'zbekistonda o'quvchi yoshlarni kasbga o'rgatish tizimidagi mavjud holatni chuqur tahlil qilish va uning samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'lib, bir nechta ilmiy yondashuv va uslublar asosida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida muammoni har tomonlama yoritish uchun kompleks metodologik yondashuv tanlandi.

Tadqiqotda quyidagi asosiy ilmiy metodlardan foydalanildi:

— Tahliliy metod – mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, pedagogik izlanishlar, davlat dasturlari hamda me'yoriy-huquqiy hujjatlar chuqur o'rganildi va tizimli tahlil qilindi. Bu usul orqali kasbga yo'naltirish tizimining nazariy asoslari va mavjud kamchiliklari aniqlandi.

— Qiyosiy tahlil metodi – O'zbekiston tajribasi xorijiy davlatlar (xususan, Germaniya, Janubiy Koreya va Finlyandiya) ta'lim tizimlari bilan solishtirildi. Bu orqali samarali model va yondashuvlar aniqlanib, milliy tizimga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqildi.

— Kuzatuv metodi – umumta'lim maktablari va kasb-hunar muassasalarida o'quv jarayonini bevosita kuzatish orqali o'quvchilarning kasb tanlashdagi xulq-atvori, qiziqishlari va amaliy ko'nikmalarni egallash darajasi o'rganildi.

— Suhbat va so'rovnoma metodi – o'quvchilar, o'qituvchilar hamda kasbga yo'naltirish bo'yicha mutaxassislar bilan suhbatlar o'tkazildi. Bu usul orqali real amaliy muammolar va ehtiyojlar aniqlashtirildi.

— Statistik tahlil metodi – mavjud statistik ma'lumotlar asosida yoshlarning kasb tanlash tendensiyalari, bandlik darajasi va ta'lim yo'nalishlari bo'yicha raqamli tahlillar amalga oshirildi.

Shuningdek, tadqiqot davomida tizimlashtirish va umumlashtirish usullaridan ham foydalanilib, olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari O'zbekistonda o'quvchi yoshlarni kasbga yo'naltirish tizimi bir qator ijobiy o'zgarishlar bilan birga hali ham tizimli muammolarga ega ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar asosida quyidagi asosiy natijalar aniqlandi:

— Kasbga yo'naltirish tizimi ko'plab maktablarda hali ham formal xarakterga ega bo'lib, amaliy va uzluksiz tizim sifatida to'liq shakllanmagan.

— O'quvchilarning aksariyati kasb tanlashda ota-ona fikri yoki tashqi ta'sirlarga ko'proq tayanadi, bu esa noto'g'ri kasbiy qarorlar qabul qilinishiga olib kelmoqda.

— Ta'lim dasturlarida amaliy mashg'ulotlar ulushi yetarli emasligi sababli o'quvchilarda real ishlab chiqarish sharoitiga moslashish ko'nikmalari sust rivojlanmoqda.

— Maktablarda kasbga yo'naltirish bo'yicha psixologik va pedagogik xizmatlar yetarli darajada rivojlanmagan, mavjud mutaxassislar esa ko'pincha yuklamaning ko'pligi sababli individual yondashuvni to'liq amalga oshira olmaydi.

— Mehnat bozori va ta'lim tizimi o'rtasidagi uzilish saqlanib qolayotgan bo'lib, ayrim yo'nalishlarda ortiqcha mutaxassislar tayyorlanishi, boshqa yo'nalishlarda esa kadr yetishmovchiligi kuzatilmoqda.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida ijobiy tendensiyalar ham qayd etildi:

— So'nggi yillarda kasb-hunar maktablari va texnikumlar tarmog'i kengayib, yoshlar uchun yangi ta'lim imkoniyatlari yaratilmoqda.

— Dual ta'lim tizimini joriy etish orqali o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan uyg'unlashtirishga urinishlar kuchaymoqda.

— Ayrim hududlarda korxonalar bilan hamkorlik yo'lga qo'yilib, o'quvchilarning amaliyot o'tash imkoniyatlari kengaymoqda.

— Raqamli platformalar orqali kasbga yo‘naltirish bo‘yicha axborot berish tizimi bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda.

Umuman olganda, natijalar shuni ko‘rsatadiki, kasbga yo‘naltirish tizimi rivojlanish bosqichida bo‘lib, uning samaradorligini oshirish uchun tizimli islohotlar va innovatsion yondashuvlar zarur.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda o‘quvchi yoshlarni kasbga yo‘naltirish va kasbiy tayyorlash tizimi so‘nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanayotgan bo‘lsa-da, u hali to‘liq shakllangan va barqaror tizim darajasiga yetmagan. Mavjud holatni chuqur tahlil qilish kasbga yo‘naltirish jarayonida bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir nechta tizimli muammolar mavjudligini ko‘rsatadi.

Avvalo, kasbga yo‘naltirishning maktab bosqichida yetarli darajada institutsionallashtirilmaganligi muhim masalalardan biridir. Ko‘plab umumta‘lim maktablarida kasb tanlash bo‘yicha ishlar epizodik xarakterga ega bo‘lib, uzluksiz va rejalashtirilgan tizim sifatida amalga oshirilmaydi. Natijada o‘quvchilar o‘z qobiliyat va qiziqishlarini erta bosqichda aniqlash imkoniyatidan mahrum bo‘ladi, bu esa keyinchalik noto‘g‘ri kasb tanlash xavfini oshiradi.

Ikkinchi muhim jihat — ta‘lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasining yetarli emasligidir. O‘quv dasturlarida nazariy bilimlar ustunlik qilgani sababli, o‘quvchilar real ishlab chiqarish muhiti, mehnat intizomi va amaliy ko‘nikmalar bilan yetarlicha tanishmaydi. Bu esa ularning bitirgandan so‘ng mehnat bozoriga moslashuv jarayonini qiyinlashtiradi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, ayniqsa Germaniya va Avstriya kabi davlatlarda dual ta‘lim tizimi orqali bu muammo samarali hal etilgan.

Uchinchi muhim masala — kasbga yo‘naltirishda psixologik yondashuvning yetarli emasligidir. O‘quvchilarning individual qobiliyatlari, psixologik xususiyatlari va qiziqishlarini chuqur tahlil qilish tizimi to‘liq shakllanmagan. Shu sababli kasb tanlash ko‘pincha tasodifiy yoki tashqi ta’sirlar asosida amalga oshiriladi. Bu esa

kelajakda kadrlar sifati va ularning mehnat unumdorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shuningdek, mehnat bozori va ta'lim tizimi o'rtasidagi muvofiqlashtirishning yetarli darajada emasligi ham dolzarb muammolardan biridir. Ba'zi sohalarda ortiqcha mutaxassislar tayyorlanayotgan bo'lsa, boshqa sohalarda esa malakali kadrlar yetishmovchiligi kuzatilmoqda. Bu holat iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishga to'sqinlik qiladi va bandlik tizimida nomutanosiblikni yuzaga keltiradi.

Shu bilan birga, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bera boshlaganini ham qayd etish lozim. Xususan, kasb-hunar ta'limi muassasalarining modernizatsiya qilinishi, dual ta'lim elementlarining joriy etilishi va xususiy sektor bilan hamkorlikning kuchayishi kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, raqamli platformalar orqali kasbga yo'naltirish xizmatlarining rivojlanishi o'quvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Umuman olganda, olib borilgan muhokama shuni ko'rsatadiki, mavjud muammolarni hal etish uchun tizimli, kompleks va uzoq muddatli yondashuv zarur. Bunda ta'lim tizimi, mehnat bozori va davlat siyosati o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

O'tkazilgan ilmiy tahlil va tadqiqot natijalari asosida shuni xulosa qilish mumkinki, O'zbekistonda o'quvchi yoshlarni kasbga yo'naltirish va kasbiy tayyorlash tizimi izchil rivojlanish bosqichida bo'lib, so'nggi yillarda sezilarli ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilgan. Biroq ushbu sohada hali ham o'z yechimini kutayotgan bir qator tizimli va amaliy muammolar mavjudligi aniqlanadi.

Avvalo, kasbga yo'naltirish jarayonining maktab darajasida to'liq shakllanmaganligi, uning uzluksiz va ilmiy asoslangan tizim sifatida ishlamasligi o'quvchilarning kasbiy tanloviga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa kelajakda

mehnat bozorida nomutanosiblik, ayrim sohalarda kadrlar ortiqchaligi va boshqa sohalarda esa yetishmovchilik kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Shuningdek, ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot uyg'unligining yetarli darajada emasligi bitiruvchilarning real ishlab chiqarish sharoitiga moslashuvini qiyinlashtirmoqda. Bu holat ta'lim tizimida amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarni yanada kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, dual ta'lim tizimini kengaytirish, o'quvchilarning korxonalarda amaliyot o'tash imkoniyatlarini ko'paytirish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, kasb tanlash jarayonida psixologik yondashuvning yetarli emasligi o'quvchilarning individual qobiliyat va qiziqishlarini to'liq aniqlash imkonini cheklamoqda. Shu sababli kasbga yo'naltirishda psixologik diagnostika, individual yondashuv va kasbiy maslahat xizmatlarini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bundan tashqari, ta'lim tizimi va mehnat bozori o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni kuchaytirish zarurligi ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. Mehnat bozori talablarini muntazam tahlil qilish va ta'lim dasturlarini shu talablar asosida yangilab borish kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar — kasb-hunar ta'limi muassasalarining modernizatsiyasi, raqamli platformalarning joriy etilishi, xususiy sektor bilan hamkorlikning kengayishi — bu sohada ijobiy o'zgarishlar uchun mustahkam asos yaratmoqda.

Umumiy xulosa sifatida aytish mumkinki, o'quvchi yoshlarni kasbga o'rgatish tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish lozim:

- kasbga yo'naltirishning uzluksiz va tizimli modelini shakllantirish;
- ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish;
- dual ta'lim tizimini keng joriy etish;
- kasbiy psixologik xizmatlarni rivojlantirish;
- mehnat bozori bilan doimiy hamkorlik mexanizmlarini yaratish.

Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilganda, yoshlar o'z qobiliyatiga mos kasb tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi, mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar shakllanadi hamda mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo'shiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari. Ta'lim tizimini rivojlantirish va isloh qilishga doir hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2019–2025.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va uni amalga oshirish chora-tadbirlari. – Toshkent, 2020.
5. Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va kasb-hunar ta'limi metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. Hasanboyev J., To'rayev O. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Noshir, 2020.
7. Yo'ldoshev J.G'. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
8. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.